

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ 1932–1952 рр.

У статті висвітлюються основні етапи функціонування української вищої школи — Українського технічно-господарського інституту в еміграції на території Чехословаччини та Німеччини впродовж 1932–1952 рр. Аналізується навчально-виховний процес, найважливіші досягнення в науково-дослідній роботі, розкривається значення діяльності вузу як освітнього закладу.

Ключові слова: Український технічно-господарський інститут, професорсько-викладацький колектив, студенти, національно-патріотичне виховання, наукові дослідження.

Olexandr Utkin

UKRAINIAN TECHNICAL AND ECONOMIC INSTITUTE IN 1932–1952

The article gives a detailed analysis of the main reasons which allowed to create the Ukrainian Technical and Economic Institute of Distance Learning. It was formed by scientists, public figures of emigrants. The Institute carried out the work in Czechoslovakia and Germany in the 1930s-50s. It was being formed in the difficult conditions of the international economic crisis. In this way the socio-economic and cultural sphere of European countries, the nature and content of the activities of the diaspora scientific and educational structures were influenced on.

The newly created Institute formed a system of correspondence training for agricultural workers in comparison with the Ukrainian Academy of Economics. There were found non-state independent ways of financing the educational and research process to write and publish a methodological literature, the textbooks. The students and lectures got opportunity to participate in scientific forums. Overcoming the difficulties of the occupation of Czechoslovakia during the Second World War when the activity of the Institute was meticulously controlled by the police, the Gestapo, a censorship. It braked and suspended the educational work. In spite of this fact it could not deprive Ukrainian students of the desire to study. As a result the student's emigrant community of the High School was saved and replenished.

After the end of World War II the Institute moved to the territory of Germany. The Ukrainian Technical and Economic Institute of Distance Learning was expanded. There were five high school departments, a network of technical schools, secondary and lower secondary schools and courses, training skilled personnel for agricultural and industrial production. In 1952 the Institute was relocated to the United States of America. There it functioned as a research institution.

Key words: Ukrainian Technical and Economic Institute of Distance Learning, faculty, students, educational process, research work.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019

© Уткін О., 2019

Діяльність Українського технічно-господарського інституту в Чехословаччині та Німеччині, аналіз змісту, програм, форм і методів заочного й аудиторного навчання студентів — майбутніх агрономів, економістів, кооператорів, інженерів для сільського господарства і промисловості — є актуальною проблемою історії України. Досягнення вузу в культурно-освітній, науково-дослідній роботі, розробці важливих питань науки й техніки, зокрема агрономії, теорії і практики кооперації,

економіки, інженерії, відображені в працях професорів: економіста Б.М. Мартоса, агрономів К.А. Мацієвича і В.М. Доманицького, ґрунтознавця Г.Г. Махова, лісівника Б.Г. Іваницького, які сягають світового рівня. Частково культурна робота українських емігрантів розкрита в монографії С. Наріжного (Наріжний С., 1942. С. 250), навчальна і науково-дослідна діяльність висвітлюється у спогадах студентів, викладачів інституту, опублікованих в США у 1960–70-х рр. (Український технічно-господарський інститут. Т. II, 1962. 272 с.; Українська

господарська академія в ЧСР. Подебради, 1922–1935; Український технічно-господарський інститут, 1972. Подебради; Регенсбург; Мюнхен. 1932–1972. Т. III. С. 278). Фактичний матеріал про українську політехніку міститься в документах центральних державних архівів України (ЦДАВО, ЦДАЗУ), надрукованих українською, польською, чеською, німецькою та англійською мовами. Усе це потребує глибокого осмислення багатопланової діяльності установ українського зарубіжжя, їх значення в утвердженні української національної ідеї.

Мета статті — охарактеризувати навчання студентів технічно-господарського інституту, діяльність українських вчених в науково-дослідній роботі, видавничій справі, організації та проведенні національно-патріотичного виховання.

Історія української аграрної науки та освіти в діаспорі складається з ряду етапів. Її першим етапом стала діяльність Української господарської академії (1922–1935) — високої школи аудиторного навчання. Співробітники академії готували кадри аграрної галузі, займалися науково-дослідною і видавничою роботою. Формувалась нова система організації науки та освіти, яка була незалежною і не підпорядковувалась плановій економіці та всім її вимогам. Другий етап (1935–1945) пов'язаний з перетворенням академії в Український технічно-господарський інститут (УТГІ) — високу політехнічну школу заочного навчання, яка кілька років діяла в окупованій нацистами Чехословаччині. Третій етап (1945–1952) характеризується функціонуванням УТГІ в Німеччині, продовженням заочного, а згодом й аудиторного навчання студентів і курсантів. У 1950-х рр., коли українські емігранти почали масовий виїзд на американський континент, в Австралію, діяльність Інституту затихала, і тому його дирекція прийняла рішення перебазуватись у США, де почала діяти як науково-дослідна установа, її співробітники вивчали головним чином українські та світові економічні проблеми (Українська господарська академія в ЧСР..., 1972. Т. III. С. 5–8). З 15 грудня 2009 р. українська вища школа припинила свою діяльність.

Створення Інституту відбувалось в незвичних та несприятливих умовах для розвитку вищого політехнічного закладу заочного навчання з дозволу Міністерства хліборобства Чехословаччини в листопаді 1932 р. Самостійною установою став у січні 1936 р. Жодної державної допомоги він не отримував, а Товариство прихильників УГА виступало як фінансист Інституту за рахунок членських внесків, масових дрібних пожертвувань, плати студентів за навчання і продажу літератури (Український технічно-господарський інститут,

1962. Подебради; Регенсбург; Мюнхен. 1932–1952. Т. II. С. 11–24). Затверджений Міністерством хліборобства 20.07.1932 р. Статут Інституту і декрет цього ж Міністерства від 6.07.1936 р. стали правовою основою існування навчального закладу в Чехословаччині, який зберіг академічну структуру, професорсько-викладацький склад, управлінські підрозділи (ЦДАЗУ Ф. 64. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 4).

Основні завдання Інституту передбачали: 1) підготовку українських висококваліфікованих фахівців для самостійної роботи в головних галузях техніки та економіки; 2) надання можливості поповнити свої знання теоретичними відомостями; 3) сприяння поширенню технічних та господарських знань серед широких верств українського суспільства. На зразок академічних факультетів діяли три відділи: агрономічно-лісовий, економічно-кооперативний і хіміко-технологічний. По результатам вступної кампанії 1932 р. найбільшу кількість студентів прийняв економічно-кооперативний відділ. У цьому ж році зарахованим студентам і курсантам почали висилати перші лекції, інструкції, завдання для практики. Письмові відповіді студенти і курсанти висилали на перевірку викладачам. Так відбувалось навчання. Бажаючих навчатися на агрономічно-лісовому та хіміко-технологічному відділах виявилось мало, і тому заняття по спеціальностям вищої школи не проводилися. Увага деканатів зосереджувалась на роботі різних курсів, куди приймали осіб без закінченої середньої освіти.

Перед початком Другої світової війни в УТГІ сформувалась така структура:

А. Система економічно-кооперативного відділу:

- 1) високошкільний економічно-кооперативний відділ (8 семестрів);
- 2) висока школа політичних наук (6 семестрів);
- 3) курси бухгалтерії (2 семестри);
- 4) курси українознавства (3 семестри);
- 5) курси англійської, французької, німецької мов (4 семестри).

Б. Система агрономічно-лісового відділу:

- 1) високі курси громадської агрономії;
- 2) короткотермінові (1 семестр) курси: пасічництва, садівництва овочевого та ягідного, городництва, американського промислового пасічництва, птахівництва, спеціального хліборобства, лісівництва, коронового господарства, методики суспільно-агрономічної праці в царині пасічництва.

В. Система хіміко-технологічного відділу:

- 1) технікум сільськогосподарської промисловості (4 семестри);
- 2) короткотермінові (1 семестр) курси: оброблення шкіри, основ радіотехніки, практичної

фотографії, практичного миловарства, консервації та перероблення садовини й городи, ремонту автомобілів, виготовлення цегли і дахівки, використання технологій палива, води, цукроварства, проєкційного креслення, машинознавства (Український технічно-господарський інститут..., 1962. Т. II. С. 26–27).

На початок лютого 1939 р. в Інституті навчалось 1003 особи (за іншими даними — 1086 осіб), для яких станом на 1 жовтня 1941 р. професори підготували підручники обсягом 1400 друкованих аркушів (11200 с.). Усього за період 1932–1945 рр. Інститут видав 77 підручників по економіці, статистиці, кооперації, лісівництву, агрономії, історії, літературі та іншим наукам. Підготовка підручників і лекцій для заочників, перевірка виконаних завдань стали основним видом роботи професорів. Професори УГА працювали тут безплатно, а решта отримувала невелику плату. Мізерну плату одержував техперсонал (Там само. С. 32–35).

Після окупації Чехословаччини вермахтом навчання, видавнича діяльність активізувались. Кількість студентів протягом 1940–1944 рр. збільшилась до 7017 осіб. Вони представляли різні регіони України, українську діаспору Європи та Америки. Більше 50 % студентів складала молодь 20–30 років, а за соціальним походженням найбільшу групу сформували вчителі середніх та нижчих шкіл, потім за ними були хлібороби, робітники, кооператори, торговці, інженери й техніки. За весь подебрадський період їх чисельність сягнула 8020 осіб (ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 4).

Українська студентська громада в Чехословаччині, відчуваючи вплив чеського етнокультурного середовища, побуту і способу життя корінного населення, розвивалася на основі національних духовно-культурних цінностей, використання кращих творів української літератури і мистецтва, народних пісень, маршів, символіки, традицій та свят. Наука, інші прояви духовності сприяли тому, що зарубіжні українці в основному зберігали свою національну самобутність, рідну мову, культуру, обряди, звичаї, церкву. Усе це розкривалось у культурно-масовій роботі, спрямованій на формування національної свідомості (Наріжний С., 1942. С. 250). Кількісні та якісні зміни в студентському колективі Інституту потребували великої напруженої роботи професорів для підготовки підручників, монографій, конкретних завдань кожному студенту, а техперсоналу потрібно було організувати видання й розсилку різної літератури в умовах посиленого контролю гестапо за господарською, навчальною, кадровою, видавничою діяльністю вузу (Український технічно-господарський інститут..., 1962. Т. I.

С. 37). Видавництво літератури, окрім гестапо, контролював відділ цензури німецького Міністерства для справ Чехії й Моравії. Цензура в першій партії підручників виключила книги з найпопулярніших курсів українознавства та інших наук.

У підручник з політекономії професора М.М. Добриловського цензори вимагали включити окремих розділ про націонал-соціалістичні економічні теорії й напрямки. На Волині й Галичині заборонялось поширювати підручники «Історія України» професора М.А. Славінського, «Фізична географія України» доцента М.І. Дольницького, «Історія української культури» під редакцією професора Д.В. Антоновича, «Історія літератури» професора Л.Т. Білецького, «Історія українського громадського руху в ХХ столітті» доцента П. Феденка. Всього було заборонено поширювати 16 підручників (Там само. С. 46). Частково їх заміняли лекції. У звіті Спільки професорів УГА за 1942–1943 рр. відзначається, що для студентів було надруковано 111 427 лекцій (ЦДАЗУ. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 52).

У зв'язку з ювілейними датами УГА та УТГІ в 1942 р. Сенат Інституту, група вчених вирішили відсвяткувати ці події і видати науково-теоретичну працю «Технічно-господарська освіта українського народу», яку підготували професори В.М. Доманицький, І.О. Шовгенів, К.А. Мацієвич, А.П. Чернявський. З приводу змісту роботи краківський цензор відзначив, що в статті К.А. Мацієвича багато говориться про успіхи сільського господарства в різних країнах і навіть не згадується про Німеччину, тому такий матеріал необхідно підготувати. У 1943 р. шеф цензури Гемель заборонив видання цієї книги. На території Генеральної губернії цензура заборонила поширювати підручники, лекції з англійської та французької мов, переклади літературних творів англійських і французьких авторів. Значному обмеженню навчально-методичної літератури для студентів УТГІ, а отже, отриманню ними фахових знань служили накази поліції та гестапо затримувати і не відправляти за вказаними адресами інститутські посилки. Багато надісланих заочниками видань взагалі пропали. Окрім названих, існували й інші перешкоди нормалізації навчання.

Нацистська політика щодо цих питань виходила із вказівок Гітлера про те, «що українців немає ніякої необхідності вчити більше, ніж розуміння смислу різних дорожніх знаків, вивчення географії повинно обмежуватися одним єдиним реченням: “Столицею рейху є Берлін — місто, яке повинен відвідати кожний хоч раз в житті”. Елементарні основи читання і писання німецькою мовою закінчує весь курс. Математика й подібне зовсім не потрібні речі.

Німецькі колонії треба суворо ізолювати від місцевого населення. Ні за яких обставин німці не будуть жити в українських містах» (Тревор-Ропер Х., 2005. С. 540–541). Такі думки Гітлера про людей на окупованих землях ставали законом, нормою діяльності гестапо і цензури. Зокрема, шеф цензури в Чехословаччині Гемель заявив, що в українських виданнях йдеться про організацію українського високого шкільництва в історичній перспективі, розвиваються плани на майбутнє, «...проте справи високого шкільництва в Україні, чи воно буде і чи взагалі воно потрібне, це справа німців, а не українців» (ЦДАЗУ. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 57).

Антиукраїнська діяльність гестапо, поліції і цензорів, відсутність достатнього фінансування, бої на території Чехословаччини не дозволяли розвиватися нормальному навчальному процесу. Через такі обставини 23 квітня 1945 р. директор Інституту професор С.Д. Комарецький, професор В.М. Доманицький з групою співробітників виїхали до Німеччини. Заступник директора професор В.М. Чередієв, професор М.М. Добриловський, кілька лекторів залишились в Подебрадах з метою зберегти бібліотеку, архів та інше майно (Український технічно-господарський інститут, 1962. С. 51). Представники радянських спецслужб, що вступили в місто у складі військ Червоної армії, арештували викладача О.І. Безпалко, професорів М.М. Добриловського, М.А. Славінського, В.В. Садовського і розшукували групу інших співробітників Інституту. Вони ж вивезли в 6 автомашинах бібліотеку, видання академії, архів, дипломні праці студентів для Академії наук України (Там само. С. 52–54).

У Німеччині Інститут розташовувався у м. Регенсбурзі, потім — у Мюнхені. Для його легальної діяльності, формування навчально-виховного процесу, встановлення зв'язків з місцевими органами влади, американською військовою адміністрацією, навчальними закладами діаспори та західних держав необхідно було створити певну правову базу. Тому в 1945–1946 рр. професорська рада, Спілка професорів УГА затвердили «Регулямін Українського технічно-господарського інституту», Статут вузу, «Права і обов'язки педагогічного персоналу УТГІ в Регенсбурзі», «Правила прийому студентів та курсантів...», «Дисциплінарні правила для студентів УТГІ». Ці документи визначали мету вищої політехнічної школи, її структуру, права і обов'язки посадових осіб, методи навчання. Був збільшений кошторис за рахунок фінансової допомоги різних організацій. Відновилась робота секторів аудиторного і заочного навчання. Крім діючих 3-х факультетів, короткочасно існували ще ветеринарно-медичний і фармацевтичний (ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1–3). У цей

період Інститут мав 4 сектори: 1) сектор високошкільного аудиторного навчання; 2) сектор заочного навчання; 3) сектор науково-дослідної праці; 4) сектор середніх та нижчих фахових шкіл і курсів. У 1945–1952 рр. на всі факультети Інституту було прийнято 1290 студентів, з них закінчили навчання і отримали дипломи — 307 осіб (фармацевти — 122, агрономи — 91, лісівники — 34, ветеринарні лікарі — 32, інженери-будівельники — 13, економісти — 9, хіміки — 6). Заочне навчання відбувалось на курсах англійської мови, різних фахових курсах, де навчалось близько 1500 осіб. Їх навчальні програми були близькими до програм аналогічних спеціальностей у вузах чи на курсах країн Заходу (Український технічно-господарський інститут, 1962. С. 75–79).

Збільшення кількості студентів вимагало зростання чисельності професорсько-викладацького персоналу. У післявоєнній Німеччині відшукати високоосвічених фахівців було важко. Кадрові питання чітко регламентували «Правила про запрошення лекторського складу та підвищення кваліфікації». У них говорилося, що професорами, доцентами, лекторами, асистентами можуть бути особи з закінченою вищою освітою. Для всіх категорій викладачів встановлювались певні вимоги. Зокрема, професором могла обиратись особа, яка мала визначні наукові праці або великий практичний стаж по своєму фаху при виконанні умов габілітації. Постанови факультетських рад про обрання викладачів затверджувала професорська рада вузу (ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 2).

До того ж всі бажаючі стати викладачами УТГІ проходили ретельну перевірку Сенату інституту в Мюнхені, Організаційного комітету та американської військової адміністрації. Ніяких спрощень такої процедури не допускалось. Навіть для професорів Б.М. Мартоса, Л.Д. Шрамченка, С.Д. Комарецького, які тривалий час працювали в УГА та УТГІ, встановлені правила були обов'язковими (Там само. Спр. 24. Арк. 2). Протягом короткого терміну в Інституті працював професор С.П. Тимошенко, читаючи лекції по сільськогосподарському будівництву для студентів. Професор Є.В. Храпливий, який в цей період жив у Німеччині, був запрошений для читання лекцій по політичній економії, сільськогосподарській економіці, сільськогосподарській географії.

Велику групу науковців виявив професор В.М. Доманицький, відвідавши один із таборів переміщених осіб, які жили в «добрих теплових і харчових умовах». На пропозицію працювати в Інституті всі вони колективно заявили, що могли б приїжджати в Регенсбург «лише в тому випадку, коли б УТГІ організував для них раз у тиждень,

чи бодай на 2 тижні, приїзд критим авто, а в самому Регенсбурзі ночівку в теплому поміщенні та харчування» (Там само. Спр. 25. Арк. 3). Після вирішення цього питання з різними структурами викладачами Інституту стали професори Г. Махов, В. Савицький, О. Хоречко-Савицька, П. Савостін, декілька доцентів, які читали лекції, проводили семінарські та практичні заняття. Поступово педагогічний колектив збільшився з 128 до 219 осіб. (64 професори, 45 доцентів, 81 лектор, 29 асистентів) (Там само. Спр. 9. Арк. 52; Український технічно-господарський інститут, 1962. С. 7).

Протягом 1945–1950 рр. УТГП видав і перевидав для студентів і курсантів 42 підручники, серед них праці М. Борейка «Загальна зоологія», М.М. Добриловського «Політична економія», Б.Г. Іваницького «Дендрологія. Ч. 1. Будова й життя дерева. Листяні породи», «Дендрологія. Ч. 2. Шпилькові породи», «Лісова політика й статистика. Курс викладів», «Визначник чагарників», С.Д. Комарецького «Неорганічна хімія», Б.М. Мартоса «Теорія кооперації», «Організація й ведення зборів», І.П. Мазепи «Ботаніка. Морфологія рослин», В.М. Чередиєва «Ботаніка. Ч. 2. Морфологія рослин», «Анатомія рослин», «Ботаніка. Фізіологія» та інші дослідження. Вони присвячені аналізу економічних проблем, кооперації, агрономії, лісівництва, технології палива та води, садівництва і городництва, історії та культури України. Європейський період функціонування УТГП характеризується важкими умовами його роботи, особливо в роки Другої світової війни, вмінням керівництва вузу знаходити шляхи вирішення поставлених перед ним завдань освітньої й науково-дослідної спрямованості, підвищення загальноосвітнього рівня, розвитку інтелекту студентів і курсантів.

Заслугує уваги поєднання науково-дослідної та навчально-виховної діяльності у вузах українського зарубіжжя, запровадження системи роботи з аудиторією та індивідуального спілкування зі студентами, що вважалося нерозривним елементом процесу формування високопрофесійного фахівця і людини. У 1920–1930-х роках названі підходи до комплексної підготовки наукових кадрів носили незвичний, новаторський і сміливий характер, вимагали виважених, продуманих дій, копіткої, тривалої та важкої роботи. згодом такі методи діяльності запроваджувалися у багатьох високих школах і приносили вагомий результати.

Важливим аспектом функціонування УТГП, підвищення його значимості в зарубіжжі було формування та подальший розвиток іміджу Інституту шляхом науково-технічного співробітництва з різними структурами, проведення наукових і виробничих стажувань студентів та аспірантів, конференцій, симпозіумів,

семінарів, представлення експонатів навчального і виробничого характеру на міжнародних виставках, обміну науковою літературою, виконання всіляких замовлень організацій з країн Європи та Америки, укладання договорів про співпрацю і спільних досліджень. Наукові підсумки роботи українських вчених оприлюднені. Усе це відображає не лише досягнення світової спільноти, а й репрезентує рівень української зарубіжної науки, освіти й культури, особисті успіхи видатних українців в галузі аграрних, технічних, медичних та гуманітарних наук. Випуски вищих аграрних шкіл значною мірою були можливими не лише завдяки достатній матеріально-технічній базі навчання, виваженим взаєминам між викладачами і студентами, а й плідній творчій діяльності професорсько-викладацького складу, його вміль та ефективній організації навчально-виховного процесу, наданню йому національно-патріотичної спрямованості. Змістовні, цікаві лекції, виступи професорів Б.Г. Іваницького, С.В. Бородаєвського, К.А. Мацієвича користувалися великою популярністю. Багато зарубіжних українських вчених-аграріїв мали життєвий досвід роботи зі студентами. Вони передавали їм свої знання і вміння, кращі надбання світової науково-технічної думки.

Діяльність Української господарської академії, Українського технічно-господарського інституту мали велике національно-культурне й освітнє значення, ставши діаспорними центрами високопрофесійної підготовки фахівців сільськогосподарської і промислової сфери. Вони успішно працювали в різних господарських галузях західноукраїнського регіону і країн Заходу. Навчальні програми для студентів, зміст, форми і методи теоретичних і практичних занять, їх кількісні та якісні характеристики, рівень знань випускників й підготовлених ними дипломних робіт, їх актуальність відповідали вимогам часу.

Українські вчені аграрії були талановитими педагогами й громадськими діячами, вмільми організаторами і виконавцями широкомасштабних досліджень, сформувавши науковий центр, співробітники якого перейшли національні межі і представили науковій громадськості праці світового рівня. Провідним вченим українського зарубіжжя властива унікальна універсальність, гостре відчуття новизни, глибоке розуміння і швидка реакція на новітні досягнення науки й техніки, їх ефективність при втіленні у виробництво. Життєвим правилом їх було глибоке вивчення наук, постійне прагнення вчитись, працювати, займатись пошуком істини шляхом проникнення в таємниці природознавства та різнобарвного живого світу.

Серед них професор Б.Г. Іваницький — видатний вчений в галузі лісгосподарської

науки й освіти, новатор пошуку різних напрямків лісової дослідної справи, засновник української школи лісівників і творець наукової лісівничої термінології. Сутність його теоретичних і практичних досліджень розкриває вчення про типи лісів, принцип сталого розвитку лісового господарства. Складні питання агролісомеліорації, лісової типології, дендрології, ботаніки, охорони лісу викладені в таких його працях, як «Ліси й лісове господарство на Україні», «Ліс і біологічні типи деревних порід», «Курс лісівництва» та ін.

У наукових колах добре відоме ім'я вченого економіста-аграрія професора В.П. Тимошенка, який вивчав актуальні проблеми економіки й економічної політики, сільського господарства, зокрема явища, процеси, закономірності розвитку світового ринку, обґрунтував сутність «географічної економії» та теорії ділових циклів і їх існування у сільськогосподарському виробництві. Основні положення його вчення висвітлені в роботах «Вчення про світове господарство», «Роль сільськогосподарських коливань у діловому циклі», «Світове сільське господарство і криза» та ін. Достовірність і значення фундаментальних праць В.П. Тимошенка, їх аргументованих висновків і рекомендацій підтверджує сучасна світова практика.

Визначний український вчений ґрунтознавець професор Г.Г. Махов також залишив велику наукову спадщину. Маючи широкий кругозір, він став одним із організаторів сільськогосподарської дослідної справи в Україні, підтримував прогресивні почини в агроґрунтознавстві, розробив першу детальну карту українських ґрунтів, а в еміграції створив першу схематичну карту ґрунтів США та першу повну класифікацію цих ґрунтів. Вчений аналізував історію ґрунтознавства та сільського господарства, вивчав солонцеві ґрунти, можливості їх меліорації і використання, проблеми боротьби з ерозією ґрунтів. Його вчення розкривається в монографії «Ґрунти України», десятитомному виданні «Матеріали дослідження ґрунтів України», підручнику для вузів «Ґрунтознавство» та ін.

Всесвітнє визнання майбутньому академіку Української радянської академії наук І.Я. Горбачевському принесли його праці «Синтез сечової кислоти», підручники «Лікарська хімія», «Органічна хімія», дослідження в галузі теоретичної та експериментальної біохімії й медицини, які використовуються в промисловому та аграрному виробництві. Він був одним із організаторів української вищої освіти, вів плідну науково-дослідну, педагогічну, громадську діяльність, поєднував державну службу на високих посадах в Австро-Угорщині

з науковою роботою. Ставши видатним вченим української та світової науки, І.Я. Горбачевський підняв їх професійний рівень, що стало важливим елементом розвитку соціального і науково-технічного прогресу.

Міжнародне визнання економіст, кооператор, професор Б.М. Мартос отримав за ґрунтовні дослідження по кооперації, найвідоміше з них — «Теорія кооперації». Світова громадськість високо оцінила роботи економіста, відомого діяча кооперативного руху професора С.В. Бородаєвського («Історія кооперації»). У галузі агрономії плідно працював професор К.А. Мацієвич. Ефективна практика в країнах Азії, Африки та Європи, глибокі наукові дослідження біолога-бактеріолога професора П.Є. Андрієвського стали головним аргументом його світової слави. Високі досягнення української науки в діаспорі, її кращих представників відобразила їх стисла інтелектуальна характеристика. Діяльність українських вчених-аграріїв спрямовувалась на інтелектуалізацію суспільного, в тому числі сільськогосподарського, виробництва, надання провідного статусу носіям знань та інтелекту, ставши рушійною силою прогресу. Вчені-аграрії, медики, яких високо оцінила світова наукова спільнота, по праву належать до національної еліти нашої держави.

Міжнародне значення діяльності українських аграрних вузів має інтенсивна видавнича діяльність професорсько-викладацького складу, підготовка нових підручників, монографій, наукових збірників, участь у наукових форумах, співробітництво з міжнародними організаціями. За весь період існування УГА та УГТІ видано 698 наукових праць, переважно підручників. Більшість їх видавалась літографським друком. Було надруковано понад 200 нових українських підручників. Учені технічно-господарського інституту підготували і видали 77 підручників для студентів заочного навчання. видавали «Вісті УГТІ», «Наукові записки», «Науковий бюлетень УГТІ», праці українських вчених. Відповідальний підхід професорсько-викладацького складу до навчальної та науково-дослідної роботи виявився у створенні перших технічних довідників для вищих шкіл українською мовою. Для розбудови української технічної номенклатури фахівці лісницької термінологічної комісії видали німецько-український «Лісотехнічний словник». Був підготовлений до друку «Російсько-український сільськогосподарський словник» (Наріжний С., 1942. С. 250).

Отже, демократичні методи діяльності Українського технічно-господарського інституту характеризували вміння його керівництва враховувати думки і побажання членів трудового колективу, використовувати новітні досягнення

науки і техніки. Це сприяло ефективності роботи вузу, підвищувало міжнародний рейтинг вищої політехнічної школи, що готувала досвідчених господарських фахівців, проводила

науково-дослідну роботу. Її досягнення показували, що українська наука за кордоном, зокрема й аграрна, розвивалась в цивілізованому просторі та посідала в ньому почесне місце.

ДЖЕРЕЛА

1. Наріжний С. Українська еміграція. Ч. 1. Культурна праця між двома світовими війнами. Прага, 1942. 250 с.
2. Український технічно-господарський інститут. Подебради; Регенсбург; Мюнхен. 1932–1952 / Під загальною редакцією О. Козловського. Нью-Йорк : Видання абсолювентів Української господарської академії і Українського технічно-господарського інституту, 1962. Т. II. 272 с.
3. Українська господарська академія в ЧСР. Подебради, 1922–1935 і Український технічно-господарський інститут. Подебради; Регенсбург; Мюнхен. 1932–1972 / Під загальною редакцією О. Козловського. Нью-Йорк: Видання абсолювентів Української господарської академії і Українського технічно-господарського інституту, 1972. Т. III. 278 с.
4. Тревор-Ропер Хью. Застольные беседы Гитлера. 1941–1944. Москва, 2005. 635 с.
5. Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗУ). Ф. 3. Оп. 1. Спр.7.
6. ЦДАЗУ. Ф. 3. Оп. 1. Спр.57.
7. ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 1.
8. ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 9.
9. ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 24.
10. ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 25.
11. ЦДАЗУ. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 30.

REFERENCES

1. Narizhnyi, S. (1942). *Ukrainska emigratsiia*. Ch. 1. *Kulturna pratsia mizh dvoma svitovymy viinamy* [Ukrainian Emigration. Part 1. Cultural Work between Two World Wars]. Praga [in Ukrainian].
2. Kozlovsky, O. (Ed.). (1962). *Ukrainskyi technicho-gospodarskyi institut. Podebrady–Rehensburh–Miunkhen. 1932–1952* [Ukrainian Technical and Economic Institute. Podebrady–Regensburg–Munich. 1932–1952]. (Vol. II). New York: The publication of the Absolvent Ukrainian Academy of Economics and the Ukrainian Technical and Economic Institute [in Ukrainian].
3. Kozlovsky, O. (Ed.). (1972). *Ukrainska hospodarska academiia v ChSR. Podebrady, 1922–1925 i Ukrainskyi tekhnichno-hospodarskyi institut. Podebrady–Regensburg–Miynchen. 1932–1972*. (Vol. III). [Ukrainian Academy of Economics in the Czech Republic. Podebrady, 1922–1935 and Ukrainian Technical and Economic Institute. Podebrady–Regensburg–Munich. 1932–1972]. Niu-York: Vyd. Absolventiv Ukrainskoi hospodarskoi akademii i Ukrainskoho tekhnichno-hospodarskoho institutu [in Ukrainian].
4. Trevor-Roper, H. (2005). *Zastolnyie besedy Gitlera. 1941–1944* [Hitler's Conversations]. Moskva [in Russian].
5. Central State Archives of Foreign Archival Ucrainica (CSAFAU). Fond 3, Unit 1, Case 7 [in Ukrainian].
6. CSAFAU. Fond 3, Unit 1, Case 57 [in Ukrainian].
7. CSAFAU . Fond 64, Unit 1, Case 1 [in Ukrainian].
8. CSAFAU. Fond 64, Unit 1, Case 9, Case 1 [in Ukrainian].
9. CSAFAU. Fond 64, Unit 1, Case 24, Case 1 [in Ukrainian].
10. CSAFAU. Fond 64, Unit 1, Case 25, Case 1 [in Ukrainian].
11. CSAFAU. Fond 64. Unit 1, Case 30, Case 1 [in Ukrainian].

Дата надходження статті до редакції: 15.02.2019.